

התעצמותו של חיל הים המצרי

בעשורים האחרונים תהליך בניין הכוח של חיל הים המצרי מאפשר לו לשדרג את כליו באופן חסר תקדים. השילוב בין פלטפורמות חדשות, אמצעי לחימה חדשים, הכשרה מערבית, אימונים משותפים עם כוחות בין לאומיים והניסיון המבצעי שנצבר בשנים אלו, יובילו את חיל הים המצרי לשינויים אסטרטגיים ואופרטיביים בתורת הלחימה שלו

פריגטת טילים מונחים מדגם פרם. בשנים האחרונות הפכה צרפת לספקית הנשק העיקרית של מצרים

התעצמות חיל הים המצרי - נושאים מרכזיים

ההתעצמות המצרית, בדגש על התעצמותם של חילות הים והאוויר, באה לידי ביטוי בגיוון מקורות הרכש. המרכזיים שבהם הם ארצות הברית, צרפת, רוסיה, גרמניה וסין.

מ־1987 ועד היום, היקף סיוע האמריקני למצרים הוא כ־1.3 מיליארד דולר מדי שנה.⁹ על־פי דוח של המשרד לביקורת המדינה של ארצות הברית, מ־2006 היווה הסיוע הצבאי האמריקני כ־80% מעלות רכישות הנשק של מצרים. דוח מ־2013 שנערך על־ידי שירות המחקר של הקונגרס האמריקני ציין כי הסיוע הצבאי האמריקני נאמד בשליש מתקציב הביטחון הכולל של מצרים. במהלך 2014 הוקפא הסיוע האמריקני על־ידי הממשל של הנשיא ברק אובמה, לנוכח אי שביעות רצונם מההלפת השלטון המצרי, אך ב־2015 הופשרה ההקפאה בהדרגה.¹⁰ הקפאת הסיוע הצבאי האמריקני בכל התחומים (רכש מערכות לחימה, הדרכה, תמיכה טכנולוגיסטית) גרמה להבנה בקרב המצרים כי ההסתמכות על ארצות־הברית בלבד מסוכנת, וכי יש לגוון את מקורות הרכש הביטחוני ככל הניתן. בתגובה פנתה מצרים לקבלת סיוע צבאי מרוסיה, מצרפת ומסין. חזרתה של מצרים לקבל סיוע צבאי רוסי וראייתה את רוסיה כשותפה אסטרטגית במקומה של ארצות־הברית, צוינו באופן סמלי באמצעות תמרון ימי משותף

סא"ל (מיל) אייל פינקו, דוקטורנט בנושא לוחמה ימית באוניברסיטת בראילון ועמית מחקר במרכז למדיניות ואסטרטגיה ימית

חיל הים המצרי נחשב לגדול ביותר במזרח התיכון. החיל פועל בשתי זירות: האחת (הפיקוד הצפוני) בים התיכון והשנייה בים האדום. בראשית 2017 דורג חיל הים המצרי כשישי בעוצמתו בעולם.¹

משימותיו של חיל הים המצרי הן כדלהלן:

1. הגנה על נתיבי השיט והסחר.
 2. הגנה על התשתיות החיוניות של מצרים בים התיכון ובים האדום – אסדות הנפט והגז.
 3. הגנה על תעלת סואץ.
 4. לחימה בתווך העל־ימי ובתווך התת־ימי.
- אחריות ההגנה על הנמלים מפני טרור ומפני הברחות נתונה בידי משמר החופים.²

בשנים האחרונות שמה מצרים דגש רב על הים האדום, בעיקר על אוור מצרי באב אל־מנדב – נתיב הכניסה המרכזי לתעלת סואץ ולאסדות הנפט הנמצאות בו – כזירה אסטרטגית וחיונית לביטחונה הלאומי.³ לאחרונה הרחיב חיל הים המצרי את מפקדת הפיקוד הדרומי בבסיס ספאגה שבים האדום, ותגבר בה את כוחותיו לרבות הגדלת כוח הקומנדו הימי ושדרוג יכולותיו, הצבת צוללות, נושאת מטוסים וכלי שיט נוספים.⁴

בזירות הפעולה השונות שלו, חיל הים המצרי מפעיל ארבע צוללות תוצרת סין מדגם רומאו, 47 כלי שיט נושאי טילים (פריגטות, קורבטות וספינות טילים), שמונה ספינות נגד צוללות, למעלה מ־20 ספינות לפינוי מוקשים וספינות עזר רבות. בנוסף, חיל הים המצרי מפעיל כוחות קומנדו שבסיסם בים האדום,⁵ והם מפעילים מגוון רחב של יכולות, לרבות כלי שיט מהירים וכלים צוללים. לטובת הגנת החופים חיל הים המצרי מפעיל סוללות טילי חוף-ים תוצרת איטליה מדגם אוטומט, וטילים תוצרת רוסיה מדגם סטיקס.⁶ בשורות חיל הים המצרי פועלים כלי טיס רבים, לרבות כ־20 מסוקים ימיים תוצרת ארצות־הברית וצרפת, וכן מטוסי אף-16 המצוידים בטיילי ים אמריקניים מדגם הרפון, שייעודם תקיפת כלי שיט בטווח של עד 120 ק"מ.⁷

לאחר הדחתו של נשיא מצרים חוסני מבראק מהשלטון ב־2011, וביתר שאת מאז עלייתו של עבד אל־פתח אל־סיסי לשלטון ב־2013, החל תהליך מודרניזציה משמעותי בכלל זרועות הצבא המצרי, שכלל רכש בעלות של עשרות מיליארדי דולרים. תהליך זה כלל לא רק רכש של אמצעי לחימה חדשים, אלא בעיקר הגדלה והעצמה של היכולות המבצעיות באופן משמעותי.⁸

בניין הכוח ותהליך ההתעצמות המשמעותיים מתרחשים בכל זרועות הצבא, לרבות בחיל האוויר, בצבא היבשה, בכוחות המיוחדים ובחיל הים, אך הדגש המרכזי, כאסטרטגיה של השלטון, ניתן במצרים לחיל האוויר ולחיל הים, כחילות אסטרטגיים בעלי יכולת הקרנת כוח ופעולה במקומות מרוחקים.

דוח מ־2013 מאת שירות המחקר של הקונגרס האמריקני, ציין כי הסיוע הצבאי האמריקני נאמד בשליש מתקציב הביטחון הכולל של מצרים

שערכו המדינות ביוני 2015.¹¹

מעבר לכספי הסיוע האמריקני ולחזרתם של הקשרים האסטרטגיים עם רוסיה, ביצעו המצרים רכש גדול של אמצעי לחימה שהתבסס על מימון סעודי ובערבות צרפת, לעסקאות שנחתמו מול האחרונה בשווי של כ־3 מיליארד יורו.¹² בשנים האחרונות הפכה צרפת להיות ספקית הנשק העיקרית של מצרים.

בשנים אלה כללו עסקאות בניין הכוח של חיל הים המצרי רכש גדול של כלי שיט:

- ⊕ פריגטה צרפתית אחת מדגם פרם.¹³
 - ⊕ ארבע פריגטות צרפתיות אחרות מדגם גרוינד. אחת מהן נבנתה בצרפת ושלוש האחרות במצרים, כולל העברת תשתיות לבניית כלי שיט למצרים וטילי ים מתקדמים מדגם אקסוסט.¹⁴
 - ⊕ ארבע ספינות אמריקניות¹⁵ נושאות טילים מדגם אמבסדרו.¹⁶
 - ⊕ ספינת טילים תוצרת רוסיה מדגם מולני.¹⁷ ספינה זו נושאת טילי ים על־קוליים מדגם מוסקט,¹⁸ וניתנה למצרים כחלק משיתוף הפעולה על צבא מצרים עם צבא רוסיה.
- בתווך התת־ימי, תחום שהולך ומתפתח בחיל הים המצרי, יש

סוקו תקיפה מדגם Ka-52 בעל יכולת המראה מנושאת מסוקים מיסטרל. נושאות המסוקים האלה מקנות למצרים יכולת משמעותית של החפת כוחות חיל רגלים ושריון, ושל תקיפות אוויריות בעומק

מנהלת מצרים בסודאן ובתימן, ואת האיומים הפוטנציאליים הנשקפים לה בראייתה מלוב ומצמיחתו של ארגון דאעש בסיני. יחד עם איומים אלו, שהם איומים איסימטריים על מצרים, רואה זו האחרונה באיראן ובישראל גורמי איום, גם אם לא בטווח הזמן המידוי.²⁶

ג. רצונה של מצרים לחזק ולבסס את עצמאותה כך שלא תיאלץ לפתח תלות במקור רכש אחד. רצון זה נשען במיוחד על תחושת האכזבה של מצרים מארצות-הברית עקב נטישתה באירועי "האביב הערבי".²⁷

ד. פיתוח יכולות ותשתיות עצמאיות לבניית כלי שיט ותחזוקתם.

ניתוח בניין הכוח ומגמות לעתיד

בניין הכוח של חיל הים תוכנן לסייע בהפיכתה של מצרים למעצמה אזורית, ברגש על התווך הימי שמשמש עבור מצרים עורק חיים למסחר, לתשתיות, לאנרגיה (נפט וגז), ולמוזון (דגה). כמו כן הוא משמש נתיב תחבורה משמעותי לסחר הבינלאומי.

בניין הכוח המצרי מכוון לפיתוח יכולות נגד היריבים המרכזיים הסימטריים שמולם תידרש מצרים להתמודד בעתיד – ישראל ואיראן. עם זאת הוא מכוון גם להקרנת כוח אזורית בכל זירות פעולתו (בים התיכון ובים האדום), וללחימה נגד ארגוני טרור, בעיקר המורדים הח'ויתים בתימן, הפועלים בשיטות לוחמה איסימטריות ומהווים איום מידוי. מגמה נוספת שהולכת ומתחזקת במצרים היא חינוך כוחו של הפיקוד הדרומי של חיל הים בים האדום.²⁸

התחומים הבולטים בבניין הכוח המצרי בשנים אלו הם:

א. חינוך ופיתוח יכולות לוחמת שטח באמצעות רכש כלי שיט נוספים ממדינות שונות. כלי השיט החדשים מצטיינים ביכולותיהם, לרבות יכולות גילוי מתקדמות, יכולות הגנה אווירית נגד כלי טיס תוקפים וטילים מתקדמים, ואף יכולות תקיפה מגוונות (טילי ים מדגמים שונים כגון טילי אקסוסט, טילי מוסקיט וטילי הרפון).

ב. שדרוג משמעותי של היכולות המיושנות להגנה אווירית על כלי השיט שלה, למשל באמצעות טילי ההגנה האווירית

לציינ את רכש ארבע הצוללות הגרמניות המתקדמות מדגם U-209. הצוללות החדשות בדומה לצוללות הרומאו הסיניות הישנות, מצוידות בטיילי ים מדגם הרפון, וכן בטורפרו גרמני מתקדם נגד כלי שיט ובמוקשים ימיים תוצרת איטליה.¹⁹ רכש הצוללות החדשות הוא בהמשך לשרדוג שבוצע בצוללות הישנות²⁰ בסוף שנות ה-90 של המאה ה-20, ולרכש מערכות סונר אמריקניות לגילוי צוללות, שהותקנו בציירות הצוללות הסיניות מדגם האינן.²¹

במוקד הרכש של חיל הים המצרי שתי נושאות מסוקים וגייסות מדגם מיסטרל²² תוצרת צרפת, בעלות של 950 מיליון יורו. אוניות אלו נושאות עשרות מסוקי תקיפה רוסיים מדגם Ka-52 (נרכשו 50 מסוקים מדגם זה),²³ וכוחות יבשתיים ממונעים ורגליים. נושאות המסוקים האלה מקנות למצרים יכולת משמעותית של החפת כוחות חיל רגלים ושריון, ושל תקיפות אוויריות בעומק. הצורך של מצרים בנושאות מסוקים וגייסות התברר לראשונה במערכה שניהלה מצרים בתימן, כשעמדה על הצורך להפגין כוח בזירת הים האדום.²⁴ תהליך התעצמותו של חיל הים המצרי יביא אותו בשנים הקרובות לעמוד על סדר כוחות של שמונה צוללות פעילות (גרמניות וסיניות), ו-56 כלי שיט נושאי טילים, בנוסף לכלי השיט האחרים.

עקרונות בניין הכוח של חיל הים המצרי

תהליך ההתעצמות ובניין הכוח של חיל הים המצרי, שכולל פיתוח של יכולות התשתיות בכל הנוגע לתחזוקה ולייצור עצמי תוך שהוא נשען על מקורות רכש מגוונים, מתבסס על כמה עקרונות מפתח:

א. גידול בחשיבותו של חיל הים האדום כנתיב מסחר והעברת נפט, ברגש על מרוץ החימוש המתנהל בין המדינות (ארצות-הברית, סין, צרפת, ערביה-סעודית, מע"מ – מדינת האמירויות הערביות המאוחדות – עומאן ויפן) ובמיוחד בקרן אפריקה (צפון-מזרח אפריקה, נקרא גם חצי האי הסומלי) ובמצרי באב אל-מנדב. מצרים שואפת להגמוניה אזורית בזירה, מתוך ראייה כלכלית ואסטרטגית.²⁵

ב. האתגרים והאיומים הצבאיים שמולם מצרים ניצבת צרכו תאוצה בשנים האחרונות. אתגרים אלה כוללים את המערכות שאותן

זוללת מדגם U-209. הצוללות החדשות, בדומה לצוללות רומאו הסיניות הישנות, מצוידות בטילי ים מדגם הרפון, וכן בטורפדו גרמני מתקדם נגד כלי שיט ובמוקשים ימיים תוצרת איטליה

שיתבססו על הניסיון המבצעי הנרכש, בשילוב היכולות החדשות – כל אלה תוך שהוא משמר את יכולותיו וכלי השיט הישנים שלו. עניין משמעותי נוסף לו יידרש החיל יהיה פיתוח והטמעה של תשתיות התחזוקה לפלטפורמות ולמערכות החדשות, תוך תמיכה במערכות ובפלטפורמות הישנות, כמו כלי השיט מדגמי OHP ונוקס. פיתוח ושימור יכולות תחזוקה ותמיכה טכנולוגיסטית למגוון רחב של כלים ומערכות, יציבו בפני חיל הים המצרי אתגר משמעותי בתקציב, באמצעים, בתשתיות ובהכשרות כוח אדם.

אחרון ברשימה זו הוא מערך הגנת החוף המיושן, שמבוסס על טילים רוסיים מדגם סטיקס וטילים איטלקיים מדגם אוטומט. מערכים אלה בני עשרות שנים, ונראה שלא ניתנה עד כה עדיפות לשרדוגם. ייתכן שבמהלך השנים הקרובות יבוצעו מהלכים במצרים לשרדוג המערכים האלה, ובהקשר זה יש לציין פרסומים בעיתונות המצרית במהלך 2014, שעסקו ברכש אפשרי של מערכות טילי חוף-ים מדגם יאחונט מרוסיה.²⁹

סיכום ומסקנות

בעשורים האחרונים תהליך בניין הכוח מאפשר לחיל הים המצרי לשרדוג את כליו באופן חסר תקדים. בכך יכולה מצרים לבסס ביתר שאת את מעמדה כמעצמה ימית אזורית, בעלת יכולת התקפית משמעותית מול יריבים סימטריים ויריבים אסימטריים. בתהליך זה

הרכש המגוון ושיתופי הפעולה
הבין-לאומיים בנושא הכשרות ואימונים,
מאפשרים למצרים לשפר את יכולותיה
ואת תורת הלחימה שלה

חיל הים המצרי מבסס את עצמו כזרוע האסטרטגית הארוכה של צבא מצרים, בדגש על יכולותיו בים האדום ומזרחה לו. הרכש המגוון ושיתופי הפעולה הבין-לאומיים בנושאי רכש, הכשרות ואימונים, מאפשרים למצרים לשפר את יכולותיה ואת תורת הלחימה שלה. מנגד, הדבר מייצר מורכבות גדולה בנוגע לתחזוקת הכלים והמערכות, ודורש ממנה לייצר תשתיות טכנולוגיסטיות והכשרות מורכבות ומגוונות, במיוחד אם תשמר את כלי השיט הישנים שלה. המערכות הצבאיות שאותן מנהלת מצרים בשנים אלו בתימן ובסודאן והניסיון המבצעי המצטבר, מאפשרים לה לשפר את יכולותיה המבצעיות, את תורות הלחימה ואף את יכולת השילוביות הרב-זרועית, בעיקר בין האוויר וכוחות הנחתים. כלי השיט שנרכשו, בדגש על אוניות המיסטרל, ישפיעו להערכתנו לא רק על תורות הלחימה של חיל הים, אלא על הצבא המצרי כולו. השילוב בין פלטפורמות חדשות, אמצעי לחימה חדשים, הכשרה מערבית, אימונים משותפים עם כוחות בין-לאומיים והניסיון המבצעי שנצבר בשנים אלו, יובילו את חיל הים המצרי לשינויים אסטרטגיים ואופרטיביים בתורת הלחימה שלו. ההערות למאמר הזה מתפרסמות בסוף הגיליון.

הצרפתיים מדגם אסטר-15.

- ג. פיתוח יכולות הלחימה בתווך התתי-ימי. מצרים רואה בו תווך פעולה אסטרטגי שנועד לאיסוף מודיעין, לביצוע מבצעי קומנדו ולתקיפת כלי שיט, בעיקר שיירות הספקה, ואולי אף לביצוע סגר ימי. מנגד, רואה מצרים בתווך התתי-ימי גורם סיכון משמעותי לכוחותיה. כראיה לכך ניתן להצביע על כמות כלי השיט (למעלה מ-20) בעלי יכולת לחימה בצוללות ובגילוי מיקוש ימי.
- ד. שימור יכולות הלוחמה המשולבת לתקיפת כלי שיט מן האוויר באמצעות מטוסים מדגם אף-16, שנושאים טילי ים מדגם הרפון.
- ה. פיתוח יכולות הקרנת כוח מהים, תמרון וכוח אש באמצעות נושאות המטוסים והגייסות, שמאפשרים למצרים ביצוע תמרון ותקיפות בעומק ימי, להנחתת כוחות תקיפה יבשתיים בקנה מידה משמעותי.
- ו. פיתוח יכולת קומנדו ימית מתקדמת באמצעות כלי שיט מהירים רבים, ובאמצעות כלים תתי-ימיים להובלת כוחות פושטים. יתרונות בניין כוח זה הם בפיתוח רחב של יכולות לחימה ותקיפה בתווך העל-ימי ובתווך התתי-ימי, תוך פיתוח יכולות לשרידות הכוח הימי (באמצעות מערכות הגנה אווירית). בניין הכוח, בו קיים מגוון רחב של כלי שיט ושל אמצעי לחימה, הוא מימוש הלכה למעשה של התפיסה המצרית, לפיה חשוב לא להסתמך על מקור רכש אחד ולפתח יכולות עצמאיות. תפיסה זו מייצרת הברלים משמעותיים בין המערכות והפלטפורמות, וגוזרת על חיל הים המצרי לייצר מערכי תחזוקה נפרדים ושונים, וכן תפיסות הפעלה ויכולות טכנולוגיות שיאפשרו אינטגרציה בין המערכות ובין כלי השיט. מנגד, בכך טמונים החסרונות המשמעותיים של הרכש המצרי. השנים הקרובות יהיו חשובות ביותר לחיל הים המצרי. המערכות שבהן הוא לוקח חלק בסודאן ובתימן גוזרות עליו השקעה מבחינת תשומת לב, מאמצים ומשאבים לניהולן. עם זאת, המערכה מאפשרת לחיל הים לצבור ניסיון מבצעי יקר ערך, בתרחישי פעולה של הקרנת כוח במקומות מרוחקים תוך תיאום ושילוב רב-זרועי. כמקביל יתמודד חיל הים המצרי עם קליטתן של הפלטפורמות החדשות ואיתן פיתוח, הטמעה והתאמה של תורות לחימה חדשות

- 1 .Ahmed Eleibe, "Egypt's Naval Operations Expanding Southwards", **Tesfa News**, 15 January 2017
- 2 .Ahmed Eleibe, "The Suez Canal and the Egyptian Navy", **Canadian Naval Review** 11 (3) (2016), pp. 27–29
- 3 Egypt Expands Navy with Formation of Southern Navy Fleet Command", **World Tribune**, 15 January 2017
- 4 Shaul Shay, "Egyptian Navy in the Red Sea", IDC Herzliya,(January 2017). http://www.herzliyaconference.org/_Uploads/dbsAttachedFiles/ShaulShay16_1_17.pdf
- 5 .Ibid
- 6 https://www.ihs.com/pdf/IHS-Janes-Amphibious-and-Special-Forces-Egyptian-Navy_175592110913044232.pdf
- 7 .Order of Battle -Egypt, <http://www.milaviapress.com/orbat/egypt/index.php>
- 8 .Bilal Khan, "The Egyptian Military's Build-Up", **QUWA**, 18 September 2015
- 9 , "Jeremy M. Sharp , "Egypt: Background and U.S. Relations, U.S. Congressional Research Service June 2018 – <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33003.pdf>
- 10 יפתח שפיט וקשיש פריפיאני, "מצרים מתחמשת", **עדכן אסטרטגי** 19 (3) (אוקטובר 2016), עמ' 53–55.
- 11 .Shaul Shay, "Egypt's Arm Diversity Strategy", **israeldefense**, 25 June 2015
- 12 .Tran Pierre, "In France, Relief Over Rafale Sale to Egypt", **Defensenews**, 15 February 2015
- 13 פריגטה מדגם FREMM היא כלי שיט בדחי 6,000 טון, בעלת יכולות לחימה נגד כלי שיט (באמצעות טילי אקוסט לטווח של 200 ק"מ), יכולות הגנה אווירית (באמצעות טילי אסטר-15 לטווח של 30 ק"מ) ויכולות לחימה נגד צוללות.
- 14 פריגטה מדגם גריוינד 2,500 זו, בדחי 2,600 טון, כוללת יכולות לחימה נגד כלי שיט ויכולות הגנה אווירית (באמצעות טילי MICA).
- 15 ארבעת כלי השיט מדגם FMC נרכשו תחת חוזה סיוע אמריקני (FMS) בסכום של 807 מיליון דולר. הספינה, שאורכה 62 מטר, מצוידת בטיילים מדגם הרפון, מכ"ם שטח-אוויר מתקדם ובמערכות הגנה אווירית מדגם RAM ו-CIWS.
- 16 <https://www.globalsecurity.org/military/world/egypt/navy-modernization.htm>
- 17 Russia Hands Egypt Key to Brand New Corvette Warship, June, 2016: <https://sputniknews.com/world/201606251041953909-russia-egypt-corvette>
- 18 טילים אלו, שנכנסו לשירות מבצעי בשנות ה-80 של המאה ה-20, טסים לטווח של עד 250 ק"מ, במהירות של 3 מאך (פי שלושה ממהירות הקול) ומצוידים בראש ביות מכ"מי.
- 19 "Germany delivers first of four attack submarines to Egypt", **MEE**, 24 December 2015"
- 20 ארבע מתוך שמונה צוללות הרומאו הסיניות שודרגו על-ידי חברת לוקהיד מרטין ב-1996, בחוזה שהיקפו 133 מיליון דולר ובמסגרתו הוכנסו יכולות לירי טילים מדגם הרפון, סוגר משופר ויכולת ירי טורפרו מדגם NT37;
- 21 .Shay Shaul, "Egypt's New Modern Submarine Fleet", **IsraelDefense**, 12 December 2015
- 22 .Toppen Andrew, **World Navies Today: Egypt**: <http://www.hazegray.org/worldnav/africa/egypt.htm>
- 23 והן הועמדו למכירה מחודשת. אוניות אלו בעלות יכולת לשאת עד 16 מסוקים, 24 טנקים או רכבים משוריינים ומאות לוחמים.
- 24 .Shay Shaul, "The Egyptian Navy is Stronger than Ever Before", **IsraelDefense**, 22 September 2016
- 25 Egypt sends up to 800 ground troops to Yemen's war – Egyptian security sources", **Reuters**, 9 September 2015
- 26 .Ahmed Eleibe, "Egypt's Naval Operations Expanding Southwards", **Tesfa News**, 15 January 2017
- 27 Rogoway Taylor, "Why Is Egypt Buying Two Orphaned Mistral Class Aircraft Carriers From France?", **Foxtrot Alpha**, 23 September 2015
- 28 <https://www.globalsecurity.org/military/world/egypt/navy-modernization.htm>
- 29 Ahmed Eleibe, "Looking south: The expansion of Egypt's naval operations", **Ahram Online**, 15 January 2017
- 30 .Russia's defense talks with Egypt part of regional arms drive", **UPI**, 18 February 2014"